

גיאופוליטיקה עכשווית בין אפריקה ואירופה

אוניברסיטת בן גוריון

הפקולטה למדעי הרוח והחברה

ימי שלישי, 15:15-14:45, סמסטר ב' 2024

ד"ר איתמר דובינסקי, itamardu@post.bgu.ac.il

"אפריקה זכתה בגביע העולם!!!" הכריז הקומיקאי הדרום אפריקאי טרוור נואה בתוכנית הבידור שלו בעקבות זכיית נבחרת צרפת את הטורניר היוקרתי בשנת 2018. לא עבר שבוע, ושגריר צרפת בארצות הברית שלח מכתב נזעם לנואה, בו האשימו במחיקת זהותם הצרפתית של הכדורגלנים ובפגיעה במדיניות האסימילציה. רבים מהם אומנם נולדו להורים מהמושבות הצרפתיות לשעבר, אך זוכי גביע העולם נולדו והתחנכו בצרפת. נואה לא נשאר חייב ובסרטון נוסף תקף את השגריר על מחיקת העבר האפריקאי של הכדורגלנים. השגריר הצרפתי הגיב בשנית גם הוא, עם מכתב בו האשים את נואה באימוץ רטוריקה של הימין הקיצוני אשר לא רואה ב"אפריקאים" אזרחים "צרפתים". סאגה זו משכה מעל 10 מיליון צפיות לא רק בזכות הסרטונים ההומוריסטיים של נואה אלא מכיוון שהיא ביטאה מגוון מתחים פוליטיים, חברתיים ותרבותיים עכשוויים עימה המדינה מתמודדת, יותר מ-70 שנה לאחר סיומו הרשמי של הקולוניאליזם באפריקה. מתחים אלו, הנובעים מהמורשת הארוכה של הקולוניאליזם האירופי באפריקה, אינם ייחודיים לצרפת אלא מתבטאים במדינות, מוסדות ותחומים נוספים של החיים. קורס זה יבחן את היחסים הגיאופוליטיים בין אירופה עם מדינות אפריקה תוך אימוץ מגוון גישות, נקודות מבט ומקרי בוחן.

הקורס מארגן בשלושה חלקים. שני המפגשים הראשונים יקנו רקע היסטורי להבנת היחסים בין אירופה לאפריקה עד מחצית המאה ה-20. סקירה שכזו תמחיש את המגעים המסחריים, חברתיים ופוליטיים שהתקיימו בין ממלכות, ישויות, סוחרים ומדינות לאורך ההיסטוריה ועד סיום הכיבוש הקולוניאלי של אפריקה. בחלק השני של הקורס (מפגשים 3-7), כל שבוע יוקדש למקרה בוחן אחר להבנת היחסים הספציפיים של מדינה\ישויות אירופאיות עם מדינות אפריקה. נבחן את המעורבות הצרפתית באפריקה ועד כמה היא מבטאת יחסים ניאו קולוניאליים גם במאה ה-21, נעסוק בהתנתקות הבריטית מאפריקה והשלכותיה ונבדוק את המקרה המסקרן של פורטוגל בכדי להבין מדוע במקום למשוך אליה מהגרים מאפריקה מהגרים פורטוגלים מהגרים לאפריקה. מעבר לבחינת היחסים של אפריקה עם המעצמות הקולוניאליות לשעבר, הקורס גם יבחן את המעורבות של מעצמות לא קולוניאליות, בפרט רוסיה. שיעור אחד יוקדש למעורבות של ברית המועצות באפריקה בזמן המלחמה הקרה. שיעור שני יוקדש למעורבות הרוסית באפריקה, ובפרט לנוכחות של כוח ואגנר במדינות הסאהל למן 2017. שיעורים אלו יתרמו להבנת התגובות המעורבות ביבשת כלפי הפלישה הרוסית לאוקראינה מפרברואר 2022. השליש האחרון של הקורס יאמץ גישה תמטית כאשר מדי שבוע, נבחן סוגיה אחרת שמבטאת מתחים ופתרונות גיאופוליטיים. נושאים אלו כוללים את הוויכוחים המשפטיים, המוסריים וההיסטוריים סביב החזרת פרטי אומנות ממוזיאונים אירופאים לאפריקה, ההגירה האפריקאית לאירופה והאירופאית לאפריקה אשר מתבטאת גם בתחום הספורט, קשרי תרבות בין היבשות כפי שמתבטאים בספרים ובתקשורת ולבסוף בחינת מאמצי הפיתוח בין האיזורים, בדגש על יוזמות האיחוד האירופי באפריקה.

משקל בציון הסופי

נוכחות והשתתפות בכיתה - 10% – נוכחות חובה. היעדרות מעל למכסה המותרת משמעה ציון נכשל בקורס. השתתפות פעילה בכיתה על בסיס חומרי הלימוד.

מבזק חדשות – 30% - מכיוון שהקורס שם דגש על היחסים העכשוויים בין אפריקה ואירופה, השיעורים ידונו בסוגיות אקטואליות בהתאם לנושא של כל שבוע. על כן, כל שיעור יפתח עם "מבזק חדשות" מפי הסטודנטים/ות. הסטודנטים/ות יציגו 3 ידיעות חדשותיות קצרות לאורך הסמסטר ויחברו כל ידיעה למאמר הקריאה של השבוע.

עבודות - 60% - שתי מטלות (20% כל אחת) להגשה באמצע ובסוף הסמסטר. כל מטלה באורך 1,500 מילה. המטלה תתבסס על חומרי הקריאה בסילבוס.

סה"כ - 100%.

ציון עובר – 56.

חומרי קריאה:

ייתכנו שינויים

שיעור 1: רקע עד ועידת ברלין 1884

- צבר, גליה. "פרק ו': המירוץ לאפריקה". בראשית הייתה אפריקה, האוניברסיטה הפתוחה, 2010, עמ' 74-91.

שיעור 2: קולוניאליזם ודה-קולוניזציה

- ג'יניאו, רות. "מבוא: קולוניאליזם מהו?". הקולוניאליזם האירופי: אידיאולוגיה, מדיניות, התנגדות, האוניברסיטה הפתוחה, 2012, עמ' 7-22.

שיעור 3: *Françafrique*

- נויברגר, בנימין. "צרפת ואפריקה: עוד מדינה אירופית או מעצמת על באפריקה?". אפריקה ביחסים הבין-לאומיים. האוניברסיטה הפתוחה 2011, עמ' 74-101.

שיעור 4: בריטניה

- נויברגר, בנימין. "בריטניה ואפריקה: הנסיגה 'מדרום לסואץ'". אפריקה ביחסים הבין-לאומיים. האוניברסיטה הפתוחה 2011, עמ' 102-111.

שיעור 5: פורטוגל

- Waldorff, Pétur. "Renegotiated (Post) Colonial Relations within the New Portuguese Migration to Angola." *Africa Spectrum* 52.3 (2017): 55-80.

שיעור 6: ברית המועצות

- נויברגר, בנימין. "ברית המועצות/רוסיה ואפריקה". אפריקה ביחסים הבין-לאומיים. האוניברסיטה הפתוחה 2011, עמ' 48-60.

שיעור 7: רוסיה

- Pokalova, Elena. "The Wagner group in Africa: Russia's quasi-state agent of influence." *Studies in Conflict & Terrorism* (2023): 1-23.

שיעור 8: תרבות: אומנות, ספרות וקולנוע

- Eyssette, Jérémie. "Restitution vs. Retention: Reassessing Discourses on the African Cultural Heritage." *African Studies Review* 66.1 (2023): 101-126.
- Wa Thiong'o, Ngũgĩ. "Decolonising the mind." *Diogenes* 46.184 (1998): 101-104.
- Sissako, Abderrahmane. "Bamako". France and Mali: Archipel 33, Chinguitty Films, Mali Images, Arte France Cinema (2006), 1h 57m.
<https://www.youtube.com/watch?v=jQ8dYSMW9i8>.

שיעור 9: הגירה

- de Haas, Hein. "The Myth of Invasion: the inconvenient realities of African migration to Europe." *Third World Quarterly* 29.7 (2008): 1305-1322.

שיעור 10: ספורט

- Darby, Paul. "The new scramble for Africa: African football labour migration to Europe." *Europe, Sport, World* (Edited by J. A. Mangan). Routledge, 2013. 217-244.

שיעור 11: פיתוח והאיחוד האירופי

- Carbone, Maurizio. "When elephants fight, it is the grass that suffers: the Russo-Ukrainian conflict and the decentring-recentring conundrum in EU-Africa relations." *Journal of European Integration* 45.3 (2023): 539-557.

Contemporary geopolitics between Africa and Europe

The course examines the geopolitical relations between Europe and African countries through the adoption of different perspectives and case studies. The course is organized according to three parts. The first two lessons will provide the necessary historical background for understanding the relations between Europe and Africa until the mid-20th century. This survey will demonstrate the commercial, social, and political linkages that existed between kingdoms, entities, traders, and states throughout history until the end of Africa's colonial conquest. Throughout the second part of the course (meetings 3-7), each week will be dedicated to a different case study necessary to understand the specific relations of a European state/region with African countries. We will examine the involvement of France in Africa and the extent to which it embodies neo colonial relations even in the 21st century. We will deal with the British disconnect from Africa and its consequences. We will explore the fascinating case of Portugal while seeking to understand how come instead of attracting African migrants to Portugal, Portuguese migrants are attracted to Africa. Beyond the examination of Africa's international relations with its former colonial rulers, the course will also examine Africa's relations with non-colonial powers, particularly Russia. One lesson will be dedicated to exploring the involvement of the Soviet Union in Africa during the Cold War. Another lesson will be dedicated to Russian modern-day involvement in Africa, specifically in the wake of the deployment of the Wagner Group

mercenaries since 2017 in various Sahel countries. Both lessons will contribute to our understanding of the diverse reactions by African countries to the Russian invasion of Ukraine since February 2022. The third part of the class will adopt a thematic approach. Each week will examine a different topic that embodied geopolitical tensions and resolutions. These topics will include the legal, moral, and historical debates surrounding the reparations of artifacts from Europe to African hands, the African migration to Europe and European migration to Africa, which is also embodied in the realm of sport, the cultural links between the continents as expressed in books and media, and lastly, the examination of the development efforts between both regions, with a specific emphasis of the initiatives undertaken by the European Union.